

Ayrıca i'câz âyetler arasındaki fâsıla*lar da da aranmaz; zira kafiye büyük bir ustalıklı seçebilenler fâsılayı da kolaylıkla uygulayabilirler. İ'câz, muhtelif âyetlerde görülen istiare, mecaz ve kinaye gibi edebî sanatlarla da olmaz. Aksi bir görüş, bu tür edebî sanatların yer almadığı âyetlerde i'câz bulunmadığı sonucuna götürür. Cürcânî'ye göre Kur'an'ın gerçek anlamda i'câzı, aynen muhafaza edilen nazmındaki fesahat ve belâğattan kaynaklanmaktadır.

Eserin yazımında belli bir planın uygulanmaması, özellikle ana başlıkların konulmaması birtakım tekrar ve tedâhüllere sebep olmuştur. Konular arasındaki geçişler "faslun" veya "i'lem" ifadeleriyle yapılmaktadır. Bu sebeple Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1209) eseri, müellifin *Esrârü'l-belâğa*'sıyla birlikte *Nihâyetü'l-îcâz fî dirâyeti'l-i'câz* adıyla hülâsa ve yeniden tasnif etmiştir.

XIX. yüzyılın sonlarında bilhassa Muhammed Abduh ve Hüseyin b. Ahmed el-Marsafî'nin gayretleriyle belâgat ilimlerine olan ilgi artınca klasik belâgat kitapları basılmaya başlanmıştır. Bu arada Muhammed Abduh ve Şeyh Muhammed eş-Şinkîtî'nin tashihleri ve Muhammed Reşid Rızâ'nın hâşiyeleri ve izahları ile basılan *Delâ'ilü'l-i'câz* (Kahire 1321, 1331, 1366), daha sonra Ahmed Mustafa el-Merâgî (Kahire 1369/1950), Muhammed b. Tâvî (I-II, Titvân 1950), Muhammed Abdülmün'im el-Hafâcî (Kahire 1389/1969) ve Mahmûd Muhammed Şâkir (Kahire 1404/1984) tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâhîr el-Cürcânî, *Delâ'ilü'l-i'câz* (nşr. Mahmûd Muhammed Şâkir), Kahire 1404/1984; Hamdullah Müstevfî, *el-İzâh fî 'ulûmî'l-belâğa* (nşr. M. Abdülmün'im el-Hafâcî), Kahire 1984, IV, 142-166; V, 226-243; Serkis, *Mu'cem*, I, 681; Abdülazîz Atîk, *Fî Târîhi'l-belâğati'l-'Arabiyye*, Beyrut 1970, s. 160-189; Ahmed Matlûb, *Abdülkâhîr el-Cürcânî*, Beyrut 1393/1973, s. 33-36, 51-118; Bedevî Tabâne, *el-Beyânü'l-'Arabî*, Kahire 1396/1976, s. 215-263; M. Ali Sultânî, *Ma'a'l-Belâğati'l-'Arabiyye fî târîhihâ*, Dimaşk 1978-79, s. 144-197; Sâmî Şekî el-Ânî — Abdülvehhâb M. Ali el-Advânî, *el-Mektebe: Ta'rif bi'l-maşâdirî-r-re'îsiyye ve'l-müşâ'ide fî dirâseti'l-luğa ve'l-edeb*, Bağdad 1399/1979, s. 176-179; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, III, 184-187; Mâzin el-Mübârek, *el-Mu'cez fî târîhi'l-belâğa*, Dimaşk 1401/1981, s. 89-95; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-bahşi'l-'ilmî*, Mekke 1983, s. 542; Şevkî Dayf, *el-Belâğa*, Kahire 1990, s. 160-189; M. Halefullah, "Arap Edebiyatı: Edebi Tenkit Teorileri" (trc. Lamîi Güngören), *İslâm Düşüncesi Tarihi* (ed. M. M. Şerîf), İstanbul 1991, III, 255-257; Ahmed el-Hüfî, "Delâ'ilü'l-i'câz li'l-Cürcânî", *Tî*, V, 167-178.

HULÛSİ KILIÇ

DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE

(دلالات النبوة)

Peygamberlik müessesesini, özellikle Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispatlamak amacıyla yazılan eserlerin ortak adı.

"Bilinmeyen şeyin öğrenilmesini sağlayan bilgi, kılavuz" anlamındaki delîlin çoğulu olan delâil ile "peygamberlik" anlamındaki nübüvvet kelimesinden oluşan delâilü'n-nübüvve, terim olarak bir peygamberin bizzat gösterdiği veya peygamberliğine âlâmet olmak üzere kendisi dışında meydana gelen tabiat üstü olayları konu edinen, peygamberin getirdiği ilkeleri ilmi tahlillere tâbi tutarak bunların ilâhî kaynaklı olduğunu, dolayısıyla o peygamberin de hak peygamber olduğunu ispatlamayı amaçlayan eserleri ifade eder. Peygamberlerin gerçekleştirdiği tabiat üstü olaylar, benzerlerini meydana getirme açısından muhataplarını âciz bıraktıkları için mucize, nübüvveti kanıtladıkları için de delil-delâil diye adlandırılır. Peygamber olacak kişinin doğumu sırasında veya nübüvvetle görevlendirilmesi esnasında meydana gelen hârikulâde olaylar nübüvvetin delillerinden sayılmakla birlikte mucize olarak isimlendirilmez. Ebû Hâtîm er-Râzî'ye göre bu iki türe giren olayların tamamına "işaretler ve âlâmetler" anlamında a'lâm denilir. Bunlara ayrıca "deliller" mânâsında olmak üzere âyât ve şevâhid adı da verilir (*A'lâmü'n-nübüvve*, s. 193). Ebû'l-Hasan el-Eş'arî ise a'lâm terimini mucize ile birlikte ve daha geniş bir anlamda kullanır (*Maqâlât*, s. 438). İslâm âlimleri, mutlak olarak nübüvvet müessesesini ve özellikle Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamak amacıyla yazdıkları bu tür eserlere a'lâmü'n-nübüvve yanında delâilü'n-nübüvve adını vermek suretiyle hem bizzat peygamberlerce gösterilen mucizeleri, hem de kendileri dışında meydana gelen hârikulâde olayları delâil kapsamına almışlardır. Nitekim İbn Teymiyye, delâilü'n-nübüvve ve a'lâmü'n-nübüvve tabirlerinden her birinin diğerinin yerinde kullanılabileğine işaret etmektedir (*en-Nübüvvât*, s. 268). Nübüvvetin ispat edilmesi amacıyla yazılan eserler bu iki isim dışında çeşitli adlarla da anılmıştır. "Peygamberliğin kanıtlanması" anlamında kullanılan isbâtü'n-nübüvve, isbâtü'r-risâle, tesbîtü delâilü'n-nübüvve ile "nübüvvetin delilleri" anlamındaki hucecü'n-nübüvve, âyâtü'n-nübüvve, şevâhidü'n-nübüvve,

alâmâtü'n-nübüvve, meâricü'n-nübüvve, emârâtü'n-nübüvve ve el-hasâisü'n-nebeviyye bunların başlıcalarıdır. Beşâirü'n-nübüvve tabiri ise genel olarak "Hz. Muhammed'in nübüvvetini doğrulayan belgeler", özel olarak da "önceki kutsal kitaplarda onun peygamberliğini müjdeleyen metinler" anlamında kullanılır (bk. BEŞÂİRÜ'n-NÜBÜVVE).

Taşköprizâde, metafiziğin bölümleri içinde mucizelerin peygamberliğe delil oluşu keyfiyetini, mucizelerle sihir vb. hârikulâde olaylar arasındaki farkları incelemeyi konu edinen "emârâtü'n-nübüvve" adlı müstakil bir ilim dalının bulunduğunu belirtmekteyse de (*Miftâhu's-sa'âde*, I, 321) Kâtib Çelebi onun bu görüşünü isabetli bulmaz ve sadece peygamberlik müessesesi ile Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispatlamak için müstakil eserlerin yazılmasını, bu konunun kelâm ilminden ayrı bir ilim dalı olarak kabul edilmesini gerektirmeyeceğini belirtir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 161). Nübüvvet meselesinin kelâm ilmine ait üç temel konudan birini teşkil etmesi Kâtib Çelebi'nin haklılığını ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber'in nübüvvetle görevlendirilmesinden sonra vahye inanmayan çeşitli zümrelerin ortaya çıktığı, bunların arasında yer alan bazı şairlerin şiirlerinde peygamberlik müessesesini tenkit ettikleri bilinmektedir. İslâmiyet'in Arap yarımadasını aşarak hızla yayılmasının ardından Mecüsîlik ve Maniheizm gibi eski dinlere, materyalizme veya sadece Tanrı'nın varlığını kabul edip vahyi inkâr eden felsefî akımlara, ayrıca İslâm dinine mensup olduğu iddiasında bulunan aşırı fırkalara bağlı değişik zümreler bu tenkitlere fikrî boyutlar ekleyerek bunları devam ettirmiş, nihayet nübüvvet müessesesi aleyhinde yazılan eserlerle konu İslâm dini için önemsecek bir problem haline gelmişti. İlk olarak hicrî II. (VIII.) yüzyılın ikinci yarısında başlayıp III. (IX.) ve IV. (X.) yüzyıllarda etkisini sürdürdüğü kabul edilen zındıklık ve ilhâd hareketleri çerçevesinde İbnü'l-Mukaffa', Abdülkerîm b. Ebû'l-Avcâ, Beşşâr b. Bürd, Ebû İsâ el-Verrâk, İbnü'r-Râvendî, Ebû Bekir Muhammed b. Zekerîyyâ er-Râzî gibi âlimlerin nübüvveti felsefî açıdan eleştirenlerin başında geldiği zikredilir (İbnü'n-Nedîm, s. 216; Kâdî Abdülcebbar, I, 106, 129; Abdurrahman Bedevî, *Min Târîhi'l-ilhâd fî'l-İslâm*, s. 37). İslâm âlimleri, söz konusu kişilerce ileri sürülen iddialara ve yazılan eserlere erken devirlerden itibaren hem umumi kelâm kitapları içinde, hem de de-

güçlü adlarla müstakil eserlerde cevaplar vermişlerdir. Bunun sonucu olarak genellikle delâilü'n-nübüvve veya a'lâmü'n-nübüvve diye bilinen telif türü teşekkül etmiştir. Abdülhalim Mahmûd, bu tür eserlerin telifini sadece nübüvvet probleminin dinin temel konularından biri olarak telakki edilmesine bağlıyorsa da (*Delâ'ilü'n-nübüvve*, s. 14) vahiyi inkâr etmek suretiyle peygamberlik müessesesini hiçe sayan akım ve eserlerin etkilerini göz ardı etmek mümkün değildir. Nitekim Ebû Hâtim er-Râzî'nin, *A'lâmü'n-nübüvve** adlı eserini vahiy inkâr eden filozof Ebû Bekir er-Râzî'ye reddiye olarak yazdığı bilindiği gibi Kâdî Abdülcebbar da aynı konuya dair *Teşbîtü delâ'ili'n-nübüvve**'sini Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispatlamanın yanı sıra onun peygamber olmadığını öne sürmeleri reddetmek maksadıyla kaleme aldığını kendisi kaydetmektedir (*a.g.e.*, I, 5, 51). Son devir âlimlerinden M. Zâhid Kevserî de bu görüşü teyit etmektedir (*Tebyînü kezîbi'l-müfterî*, Mukaddime, s. 18).

Yapılan tesbitlere göre elde mevcut kaynaklar içinde delâilü'n-nübüvve konusuna ilk olarak yer veren İbn İshak olmuştur (*es-Sîre*, s. 257). İlk müstakil eserleri ise *İşbâtü'l-'ilm 'ale'n-nübüvve* ve *İşbâtü'r-rusûl* adlarıyla Mu'tezile'den Dirâr b. Amr yazmış, onu *el-Hücce ve'r-rusûl* adlı eseriyle Ebû Bekir el-Esam takip etmiştir. Bîşr b. Mu'temir'in *el-Hücce fi işbâtü'n-nübüvve*'si, Ebû'l-Hasan el-Medâinî'nin *Âyâtü'n-nebî*'si, Ebû'l-Hüzeyl el-Allâf'ın *Âlâmâtü şidkâ'r-Resûl*'ü, diğer Mu'tezile âlimlerince yazılan fakat günümüze kadar ulaşmayan eserlerdendir (İbnü'n-Nedîm, s. 113, 185, 204, 214, 215). Câhiz'in *Hüccü'n-nübüvve* adlı eseriyle (Kahire, ts.) Kâdî Abdülcebbar'ın *Teşbîtü delâ'ili'n-nübüvve*'si (Beyrut, ts.) ve *el-Muğnî*'nin XV. cildini teşkil eden "en-Nübüvvât ve'l-mu'cizât"ı ise (Kahire 1965) Mu'tezile âlimlerine ait olan ve günümüze intikal eden başlıca delâilü'n-nübüvve eserleridir. İslâm filozoflarından Kindî'nin *Risâle fi teşbîti'r-rusûl*'ü, İbn Sînâ'nın *Risâle fi işbâtü'n-nübüvvât* adlarıyla birer risâle yazdıkları da bilinmektedir (İbnü'n-Nedîm, s. 318; Serkis, *Mu'cem*, I, 129).

Selef âlimlerinden İmam Şâfiî'nin *İşbâtü'n-nübüvve* adıyla bir eser kaleme aldığı nakledilir (Sübkî, V, 146). Buhârî de *el-Câmi'u's-şâhih*'indeki "Kitâbü'l-Menâkıb"ın "Âlâmâtü'n-nübüvve fi'l-İslâm" adını taşıyan hacimli babında (nr. 25) konuyla ilgili olarak elliden fazla rivayet

kaydetmiştir. Daha sonra ise Ebû İshak el-Cüzcânî'nin *Emârâtü'n-nübüvve*'si zikredilebilir. Bilindiğine göre delâilü'n-nübüvve adını kullanan ilk Selef âlimi Ebû Zûr'a er-Râzî'dir. Dâvûd ez-Zâhirî'nin *A'lâmü'n-nebî*'si, Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin *Delâ'ilü'n-nübüvve*'si, İbn Kuteybe'nin *A'lâmü'n-nübüvve*'si (*Delâ'ilü'n-nübüvve*), İbn Ebû'd-Dünyâ, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, İbn Hibbân, Taberânî ve Ebû Zer el-Herevî'nin *Delâ'ilü'n-nübüvve*'leri, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *ed-Dürrü's-şemîn fi haşâ'i-şin-nebiyyi'l-emîn*'i, Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin *en-Nübüvvât*'ı ve Süyûtî'nin *el-Haşâ'îşü'l-kübrâ*'sı Selef âlimlerinin bu konuya dair eserlerinden bazılarıdır.

Eş'ariyye'den peygamberliğin ispatlanmasına ilişkin ilk eser, Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin *Delâ'ilü'n-nübüvve*'sidir (İbn Asâkir, s. 136). Eş'arî'den sonra onun mezhebine mensup âlimler aynı konuda farklı adlar taşıyan eserler telif etmişlerdir. Bâkılânî'nin *el-Beyân**'ı (Beyrut 1958), Ebû Ca'fer el-Hemedânî'nin *el-İklîl fi delâ'ili'n-nübüvve*'si (Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, I, 661), Abdülkâhir el-Bağdâdî'nin *Delâ'ilü'n-nübüvve*'si (*Uşûlü'd-dîn*, s. 158), Fahreddin er-Râzî'nin *en-Nübüvvât*'ı (Beyrut 1986) ve Molla Miskîn'in *Me'âricü'n-nübüvve*'si bunlardan bazılarıdır.

Mâtürîdiyye'nin kurucusu olan Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin bu konuda müstakil bir eser yazdığı bilinmiyorsa da *Kitâbü't-Tevhîd*'inde nübüvvetin ispatlanması konusuna ayrıntılı sayılabilecek bir şekilde bilgi vermiştir (s. 176-210). Ca'fer b. Muhammed el-Mustağfirî'nin *Delâ'ilü'n-nübüvve*'si, Alâeddin Moğultay b. Kılıç'ın *A'lâmü'n-nübüvve*'si (Selâhaddin el-Müneccid, s. 188), Nûh b. Mustafa'nın *Eşrefü'l-makâle fi ma'ne'n-nübüvve*'si (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 789), İbn Kemal'in *Risâle fi tahkîki'l-mu'cize*'si ve Ahmed Midhat Efendi'nin *Beşâir-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediyye**'si (İstanbul 1312), Mâtürîdî âlimlerince yazılan delâilü'n-nübüvve eserleri arasında sayılabilir. Molla Câmî'nin çeşitli tarihlerde basılan *Şevâhidü'n-nübüvve**'si ile İmâm-ı Rabbânî'nin *İşbâtü'n-nübüvve*'si ise (*İzâhu'l-meknân*, I, 23) bu hususta sūfîlerce yazılan eserlere ait örneklerdir.

Şii âlimleri, imâmet fikrini temellendirme gayesiyle de olsa nübüvveti ispatlamak için çeşitli eserler yazmışlardır. Hâdî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin'in *İşbâtü'n-nübüvve*'si (Ahmed Mahmûd Sub-

hî, s. 144), Ebû Hâtim er-Râzî'nin *A'lâmü'n-nübüvve*'si, İbn Bâbeveyh el-Kumî'nin *Câmi'u hücceti'l-enbiyâ*'sı, İbn Nevbahtî'nin *el-İhticâc li-nübüvveti'n-nebî*'si (*Keşfü'z-zunûn*, I, 352; *İzâhu'l-meknân*, I, 430; II, 263), Nevbahtî'nin *Teşbîtü'r-risâle*'si (İbnü'n-Nedîm, s. 225) ve Ebû Ya'kûb es-Sicistânî'nin *İşbâtü'n-nübüvve*'si (el-Mecdû, s. 183), Şîa'nın çeşitli fırkalarına mensup âlimlerin bu türdeki eserlerinden bazılarıdır.

Delâilü'n-nübüvve türündeki eserleri, muhtevalarına ve peygamberliği ispat ediş metotlarına göre iki ana gruba ayırmak mümkündür. 1. Sadece nakle dayanarak nübüvveti mucizeler ve diğer hârikulâde olaylarla ispatlamaya çalışan eserler. Daha çok Selefîyye'ye bağlı hadisçiler tarafından kaleme alınan bu grubun en meşhur eserleri, Ebû Nuaym el-İsfahânî ile Beyhakî'nin *Delâilü'n-nübüvve** adını taşıyan kitaplarıdır. Bu tür eserlerde nübüvvet ve özellikle Hz. Muhammed'in nübüvveti, Kur'an'ın yanı sıra daha ziyade çeşitli rivayetlerle nakledilen hârikulâde olaylara dayanarak ispat edilmeye çalışılmış, buna karşılık mucize vb. olayların nübüvveti delil oluş keyfiyeti üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır. Hz. Muhammed gibi ümmî bir insanın ünlü Arap ediplerince bile benzeri getirilemeyen feshat ve belâgat mucizesi niteliğindeki Kur'an-ı Kerîm'i getirmesi, onun cansız varlıklarla konuşması, az miktardaki yiyecek ve içeceği çoğaltması, hastaları iyileştirmesi, geçmiş milletlerle ilgili olarak Ehl-i kitap arasında tartışma konusu olan meselelere ayrıntılı açıklamalar getirmesi, geleceğe dair verdiği haberlerin gerçekleşmesi, geçmiş ilâhî kitaplarda peygamberliğinin müjdelenmesi ve dualarının kabul edilmesi gibi hususlar bu eserlerin başlıca konularını teşkil eder. 2. Peygamberlik müessesesini aklî temellere dayandırarak ispatlamaya çalışan eserler. Bu tür eserler bir taraftan mucizeye aklî bir temel bulmaya çalışırken diğer taraftan vahiy dışındaki bilgi kaynaklarının (akıl ve duyarlar) bütün varlık ve olayları kuşatacak bir mükemmelliğinden yoksun olduğunu, bu sebeple de zihinlerde doğan ve hayatta karşılaşılan problemlerin çözülebilmesi için evrensel bir kaynağa ihtiyaç duyulduğunu ispata çalışmışlardır. Söz konusu eserlerde peygamberlerin getirdiği öğretilerin evrenin yaratılışı ve işleyişini mantıkî ve tutarlı yorumlara kavuşturduğu vurgulanmış, bu öğretilerin içerdiği ilkelerin gerek fert gerekse toplumun her türlü ihtiyacına cevap verecek nitelikte olduğu

kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu tür eserlerin müellifleri peygamberlik müessesine epistemolojik, ontolojik ve etik açıdan felsefî yaklaşımlar yapmaya çalışmışlardır. Câhiz'in *Hucevü'n-nübüvve*'si, Ebû Hâtım er-Râzî'nin *A'lamü'n-nübüvve*'si, Bâkîllânî'nin *el-Beyân*'ı, Kâdî Abdülcebbar'ın *Teşbütü delâ'ili'n-nübüvve*'si, Mâverî'nin *A'lamü'n-nübüvve*'si, Fahreddin er-Râzî'nin *en-Nübüvât*'ı, Muhammed Rüşdî Abîd'in *en-Nübüvve fi dav'i'l-ilm ve'l-aql*'ı (Bağdat 1986), bu gruba dahil olan eserlerin bazı örneklerini oluşturur.

Doğrudan doğruya delâilü'n-nübüvve konusuna ayrılan eserlerin dışında beşâirü'n-nübüvveye dair eserlerle Hristiyanlık ve Yahudiğe karşı yazılan reddiyeler de bu tür içinde değerlendirilebilir. Ali b. Rabben et-Taberî'nin *er-Red ale'n-naşârâ*'sı ile (Beyrut 1959) Kurtubî'nin *el-i'lam bimâ fi dîni'n-naşârâ mine'l-fesâd ve'l-evhâm*'ı (Kahire 1980) bunlara ait örnekler arasında zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Menâkıb", 25; İbn İshak, *es-Sire*, s. 257; Ebû Hâtım er-Râzî, *A'lamü'n-nübüvve*, Tahran 1977, s. 193; Es'arî, *Ma'kâlât* (Rit-ter), s. 438-439; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 176-210; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, V, 25-26, 34-62; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 113, 129, 185, 204, 211, 214-216, 221, 225, 318, 359; Kâdî Abdülcebbar, *Teşbütü delâ'ili'n-nübüvve* (nşr. Abdülkerîm Osman), Beyrut, ts., I, 5, 51, 86-87, 106, 129; II, 313, 377, 509, 511; Bağdâdî, *Uşlû'l-d-dîn*, s. 158; İbn Asâkir, *Tebyînu kezîbi'l-müfterî*, s. 136; a.e., M. Zâhid Kevserî'nin mukaddimesi, s. 18; Fahreddin er-Râzî, *en-Nübüvât* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Beyrut 1406/1986, s. 171; İbn Teymiyye, *en-Nübüvât*, Beyrut 1405/1985, s. 268, 284, 286; Zehebî, *A'lamü'n-nübela'*, XIII, 297, 401, 402; XVI, 128, 284; XVII, 212, 256, 514, 560; Sübkî, *Tabakât*, V, 146; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, I, 321; *Keşfü'z-zunûn*, I, 161, 352, 387, 760; İsmâil b. Abdürresûl el-Mecdû, *el-Fehrese*, Tahran 1344 hş./1966, s. 183; Serkîs, *Mu'cem*, I, 129; *İzâhu'l-meknûn*, I, 23, 263, 352, 430, 477; II, 263, 508, 691; Yûsuf en-Nebhânî, *Hüccetullâh ale'l-âlemîn*, Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), s. 4, 67; Abdurrahman Bedevî, *Min Târîhi'l-ilhâd fi'l-İslâm*, Beyrut, ts., s. 31-37; a.mif., *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, Beyrut 1971, I, 661; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cem mâ üllife 'an Resûlillâh*, Beyrut 1402/1982, s. 62, 64, 188; Abdülhalîm Mahmûd, *Delâ'ili'n-nübüvve*, Kahire 1404/1984, s. 14-15, 55, 73, 227, 281, 343; Ahmed Mahmûd Subhî, *ez-Zeydiyye*, Kahire 1404/1984, s. 144; Yusuf Şevki Yavuz, "A'lamü'n-nübüvve", *DİA*, II, 337-338; Ahmet Saim Kılavuz, "A'lamü'n-nübüvve", a.e., II, 339; Mehmet Aydın, "Beşâirü'n-nübüvve", a.e., V, 549-550; M. Orhan Okay, "Beşâir-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediyye", a.e., V, 548-549; İlyas Çelebi, "el-Beyân", a.e., VI, 25-26.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE

(دلائل النبوة)

Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin
(ö. 430/1038)

Hiz. Peygamber'in nübüvvetini
mucizeleriyle ispat etmeyi
amaçlayan eseri.

Hiz. Peygamber'in nübüvvetine ilişkin delilleri ihtiva eden ve çeşitli kaynaklarda dağınık olarak bulunan rivayetleri bir araya toplamak amacıyla telif edilen eser, üç bölüm halinde ele alınabilecek otuz beş fasıldan meydana gelmiştir. Birinci bölümü oluşturan ilk on fasılda Hiz. Peygamber'le ilgili olarak doğumundan önceki bazı hususları konu edinmiştir. Bu bölümde Peygamber'in isimleri, soyu, mensup olduğu ailenin asâleti, Kur'an'da belirtilen faziletleri, diğer peygamberlerden üstünlüğü, zuhurundan önceki peygamber beklentileri, geçmiş ilâhî kitaplarda yer alan vasıfları, ebeveyninin evliliği ve kendisinin anne rahmine intikalinden itibaren meydana gelen hârikulâde olaylarla ilgili rivayetler nakledilmiştir.

İkinci bölümü teşkil eden daha sonrakı altı fasılda, Hiz. Peygamber'in doğumundan nübüvvetle görevlendirilmesine kadar geçen hayatı, bu süre içinde gerçekleşen ve nübüvvet alâmeti olarak kabul edilmesi gereken olaylarla ilgili rivayetler sıralanır. Doğduğu yılda Fil Vak'ası'nın meydana gelmesi, annesi Âmine ile süt annesi Halîme'nin bazı tabiat üstü olaylar müşahade etmeleri, çocukluk ve gençlik dönemlerinde Kureyşliler'in kendisi hakkında olumlu kanaatler besleyip onu güvenilir bir şahsiyet olarak tanıması, sırtında nübüvvet mührü taşıması, Câhiliye inançlarından ve sapıklıklarından korunmuş bulunması bu kısımda ele alınan konulardan bazılarıdır.

Üçüncü bölümü oluşturan son on dokuz fasılda, Hiz. Peygamber'in nübüvvetle görevlendirilmesinden vefatına kadar geçen süreçte vuku bulan mucizelerle ilgili rivayetler sıralanır. Vahyin ve vahiy meleğinin geliş şekilleriyle başlayan bu bölüm içinde hicret esnasında gerçekleşen mucizeler, hayvanların Hiz. Peygamber'le konuşması, uzaktaki bir ağacın onun yanına gelip tekrar yerine dönmesi, çeşitli zamanlarda parmaklarından su akması, az bir yemeği çoğaltması, iştirak ettiği gazvelerde ve vefatı anında birçok hârikulâde olayın meydana gelmesi, gayba dair haberler vermesi ve

bunların aynen gerçekleşmesi, ashâb-ı kirâmın bir kısmından kerâmet sayılabilecek bazı ilginç olayların zuhur etmesi gibi hususlarla ilgili rivayetler başlıca konular olarak işlenir. Eserin son fasıllarında Hiz. Muhammed ile diğer peygamberlerin mukayesesi yapılır ve Kur'an mucizesinden başka her peygambere verilen maddî mucizenin bir benzerinin Hiz. Peygamber'e de verildiği hususu çeşitli rivayetlerle ispat edilmeye çalışılır.

Delâ'ilü'n-nübüvve'nin kaynakları arasında *Siretü İbn İshâk* ve Vâkidî'nin *el-Megâzî*'si de yer alır. Eserde nübüvvet delilleri olarak nakledilen rivayetler, genellikle duyularla algılanan (hissî) ve olmuş ya da olacak olaylarla ilgili bulunan (haberî) mucizelerden oluşmuştur. Hiz. Peygamber'e ait vasıfların Ehl-i kitap âlimlerince bilinişi ve onun güven duyulan yüce bir şahsiyete sahip oluşu da nübüvvet delilleri arasında mütalaa edilmiştir. Ancak bu eserin ihtiva ettiği rivayetlerin doğruluk açısından tenkide tâbi tutulması gerekmektedir. *Delâ'ilü'n-nübüvve* ilk defa Haydarâbâd'da (1320), daha sonra da Halep'te (1397/1977) yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâ'ilü'n-nübüvve*, Halep 1397/1977; *Keşfü'z-zunûn*, I, 760; Brockelmann, *GAL*, I, 446; W. Madelung, "Abû No'aym al-Esfahânî", *Elr*, I, 355.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE

(دلائل النبوة)

Ebû Bekir el-Beyhakî'nin
(ö. 458/1066)

Hiz. Peygamber'in nübüvvetini
mucizeleriyle ispat etmeyi
amaçlayan eseri.

Tam adı *Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü aḥvâli şâḥibi's-şerî'a* olan eser, Beyhakî'nin ileri yaşlarında yazdığı en son kitaplarından biridir. Beyhakî, kendi ifadesinden anlaşıldığına göre, eseri telif ederken "eş-Şeyhü'r-Reîs" diye andığı hocası (muhtemelen Ebû Sa'd Muhammed b. İbrâhim el-Hargûşî) tarafından yazılmış olan *el-Medḥal ilâ Kitâbi Delâ'ilü'n-nübüvve* adlı eseri örnek almıştır.

Bablar şeklinde düzenlenen eseri bir giriş ve on bir bölüm halinde ele almak mümkündür. Giriş kısmında geçmiş peygamberlerin nübüvvetiyle Hiz. Muhammed'in nübüvvetinin ancak mucizelerle ispat edilebileceği belirtildikten sonra